

DORIVOR ISSOP (HYSSOPUS OFFICINALIS)

O'SIMLIGINING KELIB CHIQISHI VA TARIXI

Ismatullayeva Malika Yoqibjon qizi

Rustamova Gulnoza Yusufjonovna

malikaismatullaeva799@gmail.comgulnozarustamova168@gmail.com

O'rmon xo'jaligi ilmiy-tadqiqot instituti

Andijon filiali ilmiy xodimlari

Annotatsiya: Ushbu maqolada Issop (*hyssopus officinalis*) o'simligining kelib chiqish tarixi dekorativ, dorivor xususiyatlari, ildizi novdasimon, yog'ochsimonlik xususiyatlari va ko'p tetraedral, yog'ochsimon poyasi xaqida batasil ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: ildiz , poya, barg, gul, meva makro va mikro elemantlar, issop.

Annotation: The article provides detailed information about the origin of the hyssop plant (*Hyssopus officinalis*), its ornamental and medicinal properties, taproot, woody properties and its polytetrahedral woody stem.

Keywords: roots, stems, leaves, flowers, fruits, macro- and microelements, Marjoram.

Respublikamizda barcha tarmoqlarda olib borilayotgan islohotlar qatorida o'rmon xo'jaligida ham bir qancha islohotlar amalga oshirilmoqda. Buning natijasida o'rmon ekinlar strukturasining yangicha tizimi joriy qilinmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 26 noyabrdagi PQ-4901-son "Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash, ularning urug'chiligini yo'lga qo'yishni

rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorida dorivor o'simliklarni etishtirish va ulardan dori vositalarini ishlab chiqarishni tashkil etishga oid ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish uchun xalqaro moliya institutlarining grantlarini jalb etish jumladan o'rmon xo'jaligi bo'limlarida dorivor o'simliklarni ko'paytirish va uning xom-ashyosini tayyorlash sohasini rivojlantirish bo'yicha alohida chora tadbirlar amalga oshirilmoqda. Issop (*lat. Hyssopus*) - *Yasnotkovye (Lamiaceae)* oilasiga mansub yalpiz. Dorivor Issop (*hyssopus officinalis*) o'simligi ildizi novdasimon, yog'ochsimon ko'p yillik o'simlik. Yaqinda, 19-asrda botaniklar ushbu dorivor, bashoratli madaniyatning 50 ga yaqin turini sanashdi. Bugungi kunda hali noma'lum sabablarga ko'ra ularning ko'plari g'oyib bo'ldi 15 dan ortiq nav qolmadi. Poyasi ko'p tetraedral, poyasi yog'ochsimon, qisqa o'simtasi yoki deyarli tuksiz. Barglari qarama-qarshi, deyarli o'simtasimon, lansolatsimon, chetlari pastki tomonga bir oz egilgan, apikal barglari kichikroq. Pishgan mevalar uchburchak-tuxumsimon, qora jigarrang. To'pgullari cho'zinchoq, boshhoqsimon ko'pincha bir tomonlama bo'lib, barglarning qo'ltig'ida to'plangan 3-7 soxta yarim burmalardan iborat. Kosa och yashil odatda bir tomoni binafsha rangda. Korolla ikki labli, ko'k, binafsha, kamroq pushti yoki oq rangga ega.

officinalis) o'simligi

O'simlik iyul-sentyabr oylarida gullaydi. Mevalar avgust oyida pishib etiladi. Barg qo'ltig'ida 3-7 ta kichik ikki labli gullar bo'lib, novdaning tepa qismida cho'zilgan boshhoqsimon gulbarg hosil qiladi. Gullash iyun oyida boshlanadi va yoz davomida davom etadi, pastdan yuqoriga navbat bilan ochiladi. Hatto kech kuzda, oktyabr oyining oxirida siz oq, pushti, ko'k yoki binafsha gullar bilan butalarni topishingiz mumkin. Kuzning boshlanishi bilan buta meva berish davrini boshlaydi. Gullar o'rnida mevalar shakllana boshlaydi. Ularning har biri to'rtta to'q jigarrang yong'oqlarga bo'linadi va ularning ichida mayda to'q rangli urug'lar uzoq vaqt davomida 3-4 yil mavjud bo'lib, ular unib chiqishini yo'qotmaydi. Bunday ekinlar shuningdek boshqa nomlar bilan ham tanilgan issopni o'z ichiga oladi va ulardan ba'zilar juda g'ayrioddiy: hyssop, susop, juzefka. Qadimgi Yunoniston va qadimgi dunyoning boshqa mamlakatlari tabiblari o'zlarining shifobaxsh malhamlari, aralashmalari, qaynatmalari, choylarini tayyorlashda xushbo'y o'simlikdan foydalanganlar, chunki u nafaqat shifobaxsh xususiyatli odatdagi ziravoridan kam emas balki ko'p jihatdan ham undan oshib ketadi. Lavanda, limon, balzam, kekik, bibariya kabi boshqa ko'plab dorivor ekinlar kabi Lamiaceae oilasiga tegishli. Bu ko'p yillik buta yaxshi tarvaqaylab ketgan, kuchli ildiz tizimiga ega bo'lib balandligi 70 sm gacha bo'lgan juda o'ziga xos tarvaqaylab ketgan, yog'ochli, tetraedral kurtaklar nishning ba'zi turlarining kurtaklari mayda tuklar bilan qoplangan. Silliqli qirralari bo'lgan cho'zilgan barglar qisqa petiole tomonidan kurtaklar nish bilan biriktirilgan. Ularning uzunligi 2-4 sm, kengligi esa 1 sm 4-9 mm ga etmaydi. Kuzning boshlanishi bilan buta meva berish davrini boshlaydi. Gullar o'rnida mevalar shakllana boshlaydi. Ularning har biri to'rtta to'q jigarrang yong'oqlarga bo'linadi, ularning ichida mayda to'q rangli urug'lar uzoq vaqt davomida mavjud bo'lib, ular unib chiqishini yo'qotmaydi. Issop butalari kamida 5-10 yil davomida bir joyda o'sishi mumkin. Shuning uchun, bog'bon uchun ham, o'simlikning o'zi uchun ham darhol eng qulay joyni tanlash kerak. Ochiq havoda etishtirish uchun yaxshi yoritilgan joylar tanlanadi. Kuchli ildiz o'simlikka hatto tuproqning chuqur qatlamlaridan ham namlik olishga yordam beradi. Botqoqli, o'ta nam tuproqli va sayoz er osti suvlari bo'lgan joylar issop

uchun mos emas. Mart oyining o'rtalarida ko'chat konteynerlari tuproq aralashmasi bilan to'ldiriladi va biroz siqiladi. Urug'lar bir-biridan 5-10 sm masofada joylashgan sayoz kuloklarga sepiladi, tuproqqa sepiladi va namlanadi. Nihol uchun idishlarning yuqori qismi shisha yoki plyonka bilan qoplangan. Issop urug'lari bahor oxirida ochiq erga ekilgan bo'lishi mumkin, 1 sm chuqurlashadi, ko'chatlar 6-8 bargga ega bo'lganda, nihollar ingichka bo'lib, kelajakdagi butalar orasida 20-25 sm masofani qoldiradi. Agar siz ko'chatlarni o'stirishni istasangiz, protsedura mart oyida boshlanishi kerak. Urug'lar tuproq bilan konteynerlarga joylashtiriladi, plyonka ostida saqlanadi. O'simliklar sug'oriladi va havalandirilr, sho'ng'iydi, 1,5–2 oyligida bog'ga ko'chiriladi. Keyingi yillarda o'simlik nafaqat urug'lar bilan, balki vegetativ ravishda ham ko'paytirilishi mumkin. Kesish ajoyib natijalar beradi. Bahor va yozda ildiz stimulyatori bilan davolashdan keyin 10 santimetrlik segmentlar tuproqqa ekilgan. Dastlab, soyali va sug'orilgan. So'qmoqlar tezda ildiz otadi, yangi joyda osongina ildiz otadi. Issop tupining umri taxminan 10 yilni tashkil qiladi, ammo o'simlikning dekorativligi ancha oldin yo'qoladi. O'simlikni ajratish orqali har 3-4 yilda bir marta ekishni yoshartirish tavsiya etiladi. Issop bahorda qazib olinadi, ildizpoyasi belkurak bilan kesiladi. Delenki sayoz teshiklarga ekilgan va sug'orilgan. Mini-issiqxona quyosh nurlaridan himoyalangan issiq joyga joylashtiriladi. Vaqti-vaqti bilan tuproq namligini tekshirishingiz kerak va agar u qurib qolsa, uni yana namlang. Birinchi kurtaklar paydo bo'lgandan so'ng, ekishdan taxminan 2 hafta o'tgach, konteynerlar olib tashlanadi va issiq, yaxshi yoritilgan joyga joylashtiriladi, masalan, derazada, issiqxonada, izolyatsiya qilingan lodjiyada yoki balkonda. Bog'bonlar hosilning ko'chatlarga bog'liqligini bilishadi, shuning uchun ularni etishtirish uchun o'simliklarni namlik, yorug'lik va ozuqa moddalari bilan etarli miqdorda ta'minlash uchun barcha sa'y-harakatlarni amalga oshirish kerak. Ko'chatlar cho'zilishining oldini olish uchun ular ertalab va kechqurun sun'iy yorug'lik manbai yordamida qo'shimcha ravishda yoritiladi. Aprel-may oylarida, mintaqa va ob-havo sharoitlariga qarab, har bir ko'chat allaqachon 5-6 haqiqiy bargga ega bo'lganda, ular ochiq erga ekilgan bo'lishi mumkin. Bundan oldin, ko'chatlar qattiqlashishi kerak. 1-2 hafta davomida har kuni issiq

kunlarda ochiq havoga chiqariladi. Avvaliga bunday (havo vannalari) ning davomiyligi 30 daqiqadan oshmasligi kerak. Asta-sekin, protsedura davomiyligi oshadi va ekish vaqtida ko'chatlari bo'lgan konteynerlar allaqachon tashqarida, hatto bir kechada ham qoldiriladi. Urug'lardan o'sishdan tashqari, issopni ko'paytirishning boshqa usullaridan foydalanishingiz mumkin: so'qmoqlar va butani bo'lish. Birinchi holda, bahorda, hatto gullashdan oldin, yosh sog'lom kurtaklar butadan tanlanadi, undan taxminan 15 sm uzunlikdagi so'qmoqlar kesish qaychi yoki o'tkir pichoq bilan ehtiyotkorlik bilan kesiladi, pastki qismdan ishlov beriladi o'sish stimulyatori va ozuqa aralashmasi yoki oddiy qumga ko'milgan. Ko'chatlar shisha idishlar, plastik idishlar yoki plastmassa plyonka bilan qoplangan, bu sizga issiqxona effekti ni yaratishga imkon beradi, bu o'simlik uchun eng qulay mikroiklimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 26 noyabrdagi PQ-4901-son qarori
2. Malankina Elena Lvovna q.x.f.d. Sabzavotchilik PTAY.-K.A nomidagi Moskva qishloq xo'jaligi akademiyasi. Temiryazeva.
3. Kuznestov Nikolay Nikolayevich Quyi Volga mintaqasining janubiy qora tuprog'ida bog'ning sho'r va qizilmiya lofantlarini yetishtirishning agrotexnologik usullari. 2011 yil q.x.f.n,
4. <https://leplants.ru/hyssopus/#s1>
5. <http://www.fao.org/faostat>